

BOOKA

Knjiga **205**

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje
BOOKA
11000 Beograd, Cara Dušana 68
office@booka.in
www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA
Sanja Bogičević

KOREKTURA
Booka

PRELOM
Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA
Jelena Šušnjar

ŠTAMPA
DMD štamparija

Beograd, 2024.

MILJENKO JERGOVIĆ
RAT

© Miljenko Jergović, 2024.

Sva prava zadržana.
Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

MILJENKO JERGOVIĆ
RAT

Urar

A onda je neprijateljska vojska prošla kroz grad.

Život su poštedjeli samo uraru, njegovoj ženi i sinu. I u mrtvome gradu mora ostati netko tko će održavati vrijeme da traje.

Urar je bio sretan što su mu ostavili sina i ženu. Sa zahvalnošću prebirao je po utrobama satova. Ručnih, džepnih, zidnih. Budilnika i satova na mrtvome gradskom trgu i na mrtvom kolodvoru. A kada je zahvalnost prošla, popravljao je satove ne bi li zaboravio na vrijeme u kojem živi i u kojem nema drugih osim njega i njih dvoje. Popravljao je njihove mehanizme da ne bi mislio o tome da ni njegova sina i žene, da ni njega, zapravo tu više ne bi trebalo biti.

A onda je urarev sin navršio osamnaest. Jednog je jutro otišao, gdje ideš?, pitala je mati, idem tamo gdje ima ljudi, rekao je glasom punim prijekora, i otišao.

Pokušala mu je reći da njih dvoje nisu ništa mogli učiniti, ali je nije htio slušati.

– Pođi za njim! – prvi put podvignula je na muža.

On se prenuo i pincetom skršio opruge jednoga pilotskog ručnog sata.

– Ne mogu – rekao je – ako odem, vrijeme će stati. Ti ga nađi!

Tako je, ne rekavši više ništa, urareva žena otišla tražiti sina.

Tako je urar ostao sam. Najprije je dugo popravljao opruge pilotskog sata.

Onda uzdahnuo.

A vrijeme je stalo.

Postolar

Postolar se molio Bogu da mu dâ sina.

Ali jedna za drugom rađale su mu se kćeri.

Onda je došao rat, a postolar je pomislio, dobar je Bog, davao je kćeri da u ratu ne stradaju sinovi.

Naišla je vojska i obeščastila svih pet postolarevih kćeri. Tako je komandant naredio. A onda ih je, jednu za drugom, iz milosrđa pogubio.

Mati je poludjela i ubrzo pošla za kćerima.

Otac je pitao zašto?, ali nikakvog odgovora nije bilo.

Sâm u životu, izrađivao je cipele za zimu. Čekićem zabijao je čavlice u potplate. Dugo je to bio jedini zvuk.

Jedne večeri, malo prije nego što će zatvoriti dućan, u dućan je ušao namirisani gospodin u crnom odijelu. Kupujem sve cipele, rekao je. Ti si izgubio sve, a svejedno tako vrijedno radiš i živiš.

– Za osvetu živim! – odgovorio je postolar.

– Jesi li siguran? – pitao je gospodin.

– Da nije tako, ne bih imao volje da udahnem – reče, i desnicu, onu u kojoj je čekić, spusti na grudi.

– Ovo je dovoljno! – reče neznanac, i diže ruku, s ruka-va bijele košulje sijevnu dijamant, i pucnu prstima.

Postolar je samo gledao.

– Želiš to, ili ne želiš?

– Želim!

I kako to reče, postolar se nađe u nepoznatom gradu, u vrevi ljudi koji šetaju umivenu djecu i lovačke pse, premda ništa ne sluti na lov, a niz cestu jure i jedni druge sirenama pozdravljaju, šareni automobili. On je ispred ulaza u neku zgradu, i pogled mu pade na zvonca s imenima stanara.

Među njima prepozna komandantovo ime.

Kako on pozvoni, tako se uz jedva čujan zuj vrata sama od sebe otvoriše.

Premda je tu bio lift, postolar je pješice krenuo na peti kat. Do gore će imati vremena da o svemu dobro promisli. U ruci mu je čekić kojim je zabijao čavlice u potplate.

Gore ga je dočekala nasmijana plavokosa žena, oko koje su se, žive kao dva zvrka, naganjale malene blizanke. Negdje iz kuhinje mirisala je kamilica.

– Hoćete li ga sačekati? – pitala je. – Hoćete li čaj?

I tako postolar s čekićem na krilu pije čaj od kamilice, i od tog se čaja osjeća pomalo bolesno. Čeka komandanta.

Što će postolar učiniti kad shvati da njega nema, da neće doći?

Zidar

Zidar je imao majku, ženu i sina.

Sin nije hodao ni govorio, plašio se svega i vrištao. Samo u nebo kad bi gledao, bio je tih i miran.

Majka je bila jako stara. Rekla mu je, ubij me sine, a s njima na kolodvor, pa u svijet. Spašavajte se, a na sve drugo zaboravite.

Zidar nije imao hrabrosti da ubije staru majku, ili nije vjerovao u zaboravljanje.

Nego je za njih troje od cigli sagradio kuću u obliku neba. Kuća je bila okrugla, jer je nebo okruglo. Pa je kuću izvana i iznutra omalterisao, i s obje strane naslikao je nebo i oblake, tako dobro da se više nije moglo znati što je tu unutra, a što van.

Pozdravio se sa ženom, sina je poljubio u oznojeno ledeno čelo, na što je sin još jednom zaurloao, a majku je zajedno s krevetom smjestio unutra.

– Zar nije lijepo? – upitao je, a majka je samo sklapala ruke, kao da lovi anđele; sin je zadivljen gledao u nebo koje je bilo svuda naokolo, a žena, žena se mirila sa svijetom koji napušta.

Zidar je zazidao ulaz, i kuća se iznutra i izvana pretvorila u nebo.

Zatim je otišao u rat i ubrzo poginuo.

Neprijatelj je osvojio grad. Ili su naši obranili grad i oslobodili cijelu zemlju. Što god da se zbilo, nebu je svejedno.

U gradu opet žive neki ljudi. Možda su to očevi, djeca i braća naših neprijatelja. A možda smo mi. Okrugla kuća od neba stoji gdje je i sagrađena. Mogu je vidjeti samo oni koji vide da se na jednom djeliću neba oblaci nikad ne miču.

Kirurg

Kada je otišao u mirovinu, kirurg je naručio *puzzle* sa slikama gradova koje kao turist nije stigao obići. Pojavio se poštanski kombi, trojica mladića iznosili su kutije, dnevna soba bila je zatrpana.

Dok se svud naokolo pripremao rat, vojske su kopale i zatim betonirale rovove, djeca s plastičnim noževima igrala su se osvajanja gradova, klanja i silovanja, kirurg je slagao Sankt Peterburg iz hiljade fragmenata, Erevan, Istanbul, Lisabon... Dovršena slika bila bi kao živa, samo što na njoj nema ljudi. Zamišljao je kako sa svojom pokojnom ženom šeta ulicama gradova bez ljudi. Ona ga drži pod ruku, i dok razgovaraju, između pustih i praznih građevina odjekuje svaka riječ.

Kada je počeo rat, kirurga su, jedna za drugom, njegove tri kćeri zvale da dođe k njima.

Rekao je:

Ne mogu sad, dok ne dovršim Dubrovnik od pet hiljada fragmenata!

Najstarija, kad ga je zvala da dođe k njoj, kula Minčeta još nije bila dovršena.

Srednja, kad ga je zvala da dođe k njoj, tražio je fragmente mora koje s tri strane okružuje grad na stijeni. More je najteže složiti, jer su svi fragmenti jednako plavi.

Najmlađa, kad ga je zvala da dođe k njoj, rekao je:

Grehota bi bila napustiti ovakav grad!

Dubrovnik je dovršio nakon što su majke neprijateljskih snajperista svojim sinovima već sašile meke svilene jastučice, da ne nagrde i ne prehlade koljena, dok budu klečeći nišani liude u gradu.

Nakon što je prvi snajperist kleknuo, a prvi artiljerci ispalili nasumične plotune po gradu, razrjeđujući tako svakodnevicu i *puzzle* složene od sto hiljada fragmenata, jer je upravo toliko u gradu bilo ljudi, kirurg više nije mogao otići kćerima.

Bolje je tako. Ode li jednoj, bit će na duši drugim dvjema. A ne može kod sve tri u isto vrijeme biti.

Kirurg nije volio putovati.

A onda je jedan sasvim mali geler, kažu, ne veći od zrna prosa, gradonačelnikova unuka pogodio u glavu.

Dječak je bio ni živ ni mrtav.

Geler je bio tik do onog mjesta u glavi na kojem se nižu sjećanja, i na kojem crno biva crno, kiselo postaje kiselo, a dobro i nježno dijele se od zla i grubosti.

Ovo mi ne smijemo dirati, rekli su mladi doktori, oni koji su kirurg naslijedili kada je otišao u penziju.

I došli su da ga mole da on izvadi geler iz dječakove glave.

Drhtao je, ne puštajući ih u kuću:

– Ne mogu, ne mogu ni za živoga Boga! – vikao je u strahu.

Ni živ ni mrtav, dječak s metalnim zrnom prosa u glavi, ležao je na kirurškom stolu, i sve što je snivajući mislio i osjećao bilo je suprotno od onoga što je izvan njegove glave.

Nad njim je u nedoumici stajao stari kirurg. Ako izvadi proso, sve će mu opet biti kao što je nama.

Rat je. Sve je u krajnostima.

Uvijek rat.

Medicinska sestra

Radi u sanatoriju za oštećenu djecu.

Kada im se rodi takvo dijete, čiji se mozak kao šipak raspuknuo među bedrima, čija je pamet trajno zaostala jer tako bi zapisano u genima, čija se duša razredila kao raskuhano zrno graha, ili je naprosto dijete nepametno i majci tuđe, građani ga daju u sanatorij.

Vrijeme kada se mijenja, puše jugo, nailazi snijeg, dolazi proljeće, oštećena djeca do dugo u noć tūže kao vukovi. Ili urlaju od straha, jer se u njihovim praznim dušama uznemirio svemirova svemira svemir.

Ona ih tad miri. Rukama, dlanovima, kao Bog dok vaja zemlju. Smiješkom. Ili im govoreći: sve će proći, sve će proći.

Ali dok se jugo ne smiri, snijeg ne padne i proljeće ne dođe, ne smiruju se ni oni.

Otkad je neprijatelj pojačao raketiranja, u namjeri da naše natjera na predaju, a grad za kaznu sravni sa zemljom, tako da se s kraja na kraj u oči gledaju dvoje koji na trbusima leže, nešto čudno se zbiva.

Svako od te djece, nepametne i zaostale, u čijim se praznim dušama susreću svjetlosnim godinama udaljene zvijezde, u vrijeme granatiranja u pamet dođe.

I onda joj, jedno po jedno, govore kako im je, i kakav je svijet kada ga se gleda s one strane.

Ona ih sluša i slobodno plače.
Kad eksplozije minu, djeca se vraćaju u ono stanje.
I ona ne zna je li joj gore kad padaju granate i rakete,
ili kada nastupi mir.

Staklar

Prije nego što su počela bombardiranja građani su, prema savjetima iz civilne zaštite, pokupovali kolutove ljepljive trake, i ukriž, pa iz jednog u drugi ugao, izlijepili sve prozore u stanu. Traka će na okupu sačuvati staklo pred zračnim udarom eksplozije.

A onda je policija ranom zorom odvela staklara, jer ga je netko prijavio da radi za neprijatelja. Dokaz: jedini on nije svoje prozore oblijepio ljepljivom trakom.

Zašto?, pitali su ga.

Zato što samo ja poznajem karakter i prirodu stakla.

Nisu mu vjerovali.

Tri dana kasnije staklarovo je mrtvo tijelo izvučeno iz rijeke koja teče kroz grad.

Policija nije imala ništa s tim. Rekli su da će istražiti slučaj.

A onda su se s prvim bombama sasula sva stakla. Ona koja su bila uredno oblijepljena po mustri britanske zastave, kao i stakla na kući stradalog staklara.

Ostala su samo stakla na krovovima malobrojnih gradskih potkrovlja, do kojih nisu dopirali ni geleri ni zračni udari.

Ta stakla čuvaju uspomenu na njega koji ih je postavljao.

Ako ćemo o prirodi i o karakteru, dobar staklar ranjiviji je i osjetljiviji od najtanjeg prozorskog stakla.

Svećenica

Popuštaju crte obrane, neprijatelj je pred ulaskom u grad.

Njihov general se na američkoj televiziji široko smije, tako da mu se vide svi zubi. I svaki zub je zdrav, bez ijedne plombe.

Govori: ući ćemo da oslobodimo djecu, samo su djeca nevina!

Njoj se te noći u snu rastvaraju dveri iza kojih je zbilja zbiljskija, a tamo nalazi sebe stvarniju, u čijem se snu rastvaraju još jedne dveri iza kojih je zbilja još zbiljskija, i tako devedeset i devet puta, iz sna u zbilju, pa u san, u zbilju, pa u san, u zbilju...

Iza devedeset i devetih dveri glas koji joj govori:

Ako je u njoj vjere, i ako bi spasila grad, neka otključa vrata stana, neka se sagne i neka uzme.

S kućnog je praga podigla geler, ne veći od dječjeg jezika, s jedne strane grubo tokaren, s druge oštar kao britva.

I neka kćeri koja leži u svom krevetcu, ne budeći je, prereže vrat.

Tako je učinila. Toliko puno krvi iz tako malenog djetesca.

Nesretna, ratom poludjela mati. Žalili je. Htjeli zaboraviti.

Crte obrane ipak su čvršće nego što se činilo. A ni zubi nisu tako zdravi kao što se činilo.

Ponekad krivo vidiš.

Grobar

Ako duboko kopaš, svakako ćeš iskopati grob. Svoj, ili nekoga tko tu odavno leži. Ili će tvoj grob ući u njegov, kao što nesavjesni gazde jedan drugome ulaze u posjed.

Mudrovao je tako, nakon što već treći dan nisu mogli van iz skloništa.

Drugi su šutjeli. Zabrinuti za nekoga od svojih koji su ostali vani. Uplašeni. Umorni. Pospani.

Ili su zurili u vrata atomskog skloništa i pitali se tko će se na kraju pojaviti. Naši. Ili njihovi, ako su ušli u grad.

On je, međutim, samo brbljao. Bez djece, neoženjen, bezbrižan.

Tko god da se na vratima pojavi, trebat će mu grobar da rat privodi kraju.

Osim ako se netko od njih u skloništu ne sjeti da bez grobara nema ni smrti.

I ne ubije ga.

General

Nakon što su ga prvi put u životu zaboljeli zubi, general je odustao od osvajanja grada.

Tako razrušen, s tek ponekim prelomljenim kosturom nekadašnjega poslovnog nebodera, i s teško oštećenim, ali uspravnim katedralskim tornjem, grad mu je, kad ga je prvi put nakon svega stvarno pogledao, izgledao kao čeljust ispunjena oštrim krhotinama upravo polomljenih zuba.

Bol koju je osjetio duž cijele čeljusti nije mogla ublažiti nijedna tableta.

I osjećaj da su mu svi zubi skršeni, i da ranjava jezik o njihove oštre rubove, i da mu je u ustima metalni okus krvi.

Okus tenkovske cijevi.

Planinar

Preko tjedna vrijedno je radio, poslije posla ženi pomagao oko djece, razvozio ih okolo, na violinu, na engleski, na mačevanje, zatim bi kuhao ručak za sutra, prao posuđe, namještao programator na mašini na veš, pomagao djeci oko zadaće, i dok bi ona već snivala dubokim snom, on je svršavao ono što je od zajedničkih poslova preostalo, ali kad dođe subota, kuća bi i djeca, svi poslovi i sve obaveze, ostajali na njoj, a on je odlazio planinariti.

Ispeo se na sve vrhove u zemlji.

Ljeti i zimi, po žezi i po snijegu, jednako, on je od subote ujutro do nedjelje navečer, planinario.

Uzeo bi cepin, klinove i uže, pa bi se verao uz ravnu, savršeno glatku stijenu, koja je od ledene planinske rijeke išla uvis, unebo, tamo gdje se drugi planinari nisu usuđivali ići.

Šta je gore?, pitali su ga.

On bi slegnuo ramenima i odmahnuo. Razočaranje, govorio je, dok se penješ, maštaš o onom što ćeš vidjeti gore, i onda se razočaraš, jer to nikada ne može biti ravno onom o čemu si maštao.

Pa zašto se onda penješ?

Da bih maštao dok se penjem. Tako je ponekad odgovarao. Ili ne bi ništa rekao na tako glupa pitanja.

Kada je neprijateljska vojska opsadila grad, on prvi put nije mogao u planinu.

U ponedjeljak, nakon najtežeg vikenda u životu, htio je da se prijavi u vojsku.

Nećeš!, rekla mu je. Neću da odgajam djecu palog junaka! Osim toga, ako neprijatelj osvoji grad, iz osвете će zaklati djecu onih koji su na njega pucali.

Tako su prošle trideset dvije subote i trideset i dvije nedjelje.

Trideset treće subote u san mu je došla planina, izrasla usred opsadenoga grada. Kada se na nju uspeo, našao se pred stijenom toliko ravnom i glatkom da se nije ni vidjela. Udarilo je cepinom po njoj, a zatim zabio prvi klin u nevidljivu stijenu, i tako se, klin za klinom, verao uz nju. Ako ga je netko sa strane gledao u njegovu snu, vidio je jedanaest klinova zabijenih u zrak, uže i njega kako se uz uže penje.

Kada je zabio dvanaesti klin u nevidljivu stijenu, nešto ga je trgnulo iza sna.

Probudio se i počeo padati.

Padao je dugo, jer je ispod nevidljive stijene nestalo i planine usred opsadenoga grada.

Ostao je na mjestu mrtav.

Smrt u snu, rekao je liječnik. Srce, rekao je.

Ipak je doktoru bilo čudno što su mu sve kosti bile polomljene.

Ali rat je. U ratu nema te smrti koja je čudo.

Ambasador

Bila bi duga priča zašto se nikada nije ženio.

Još duža bi bila priča o njegovu podrijetlu: po ocu je bio jedno, a po majci drugo. Ali ni ono što je bio po ocu, nije bilo to, jer je po očevu ocu bio treće, a po očevoj majci četvrto. Ni ono što je po majci bio, nije sasvim bio, jer je po majčinom ocu bio peto i šesto, a po njezinoj majci sedmo i osmo.

Živio je tamo gdje bi se zatekao. Ljubazan i svakome jednako tuđ, o svemu se moglo s njime razgovarati.

Poslali su ga da jednima i drugima protumači zašto je mir bolji od rata.

Obukao je svečano odijelo u kojem je zadnji put išao na operu *Carmen*. Glavnu ulogu pjevala je djevojka koja je u opsadenom gradu ostala bez obje noge.

U vijećnici čekale su ga s dviju strana stola dvije zaraćene strane.

– Rat je rđav! – htio je početi oštro, pa svoje riječi potvrditi visoko uzdignutom desnicom, kažiprstom uperenim u strop.

Ali su mu popucali konci pod pazuhom.

– Mir je uvijek bolji! – snažno je stisnuo laktove uz rebra, kad je osjetio da mu pucaju konci na hlačama.

Dok je govorio o tome da su svi ljudi braća i da su naši nesporazumi sitni prema svemiru, osjetio je kako

mu se rašivaju svi šavovi na svečanom odijelu i da je to nezaustavljivo.

Zaraćeni, jedni i drugi, u čudu su gledali kako mu otpada jedan, pa drugi rukav. On ih, ne prekidajući svoj govor o miru, kupi i gura u džepove, ali i džepovi otpadaju, pa nogavice, prednja i stražnja strana sakoa, on dijelove svog odijela sprema u aktovku s već pripremljenim dokumentima o primirju i ostaje u košulji i u starinskim bijelim gaćama.

Zatim se rašivaju košulja i gaće.

– Mama! – zavapi usred rečenice.

Dugo su tako stajali, nadvijeni nad bešiku, i ramenima se nijemo doticali, zaraćeni pregovarači. Gledali su u tek rođeno djetesce, tu gdje je do maloprije sjedio ambasador, i ništa im nije bilo jasno.

Onda je jedan otvorio onu aktovku, i iz nje krenuo vaditi njegove rukave, nogavice, džepove...

Naglo su se porazmicali.

I opet su jedni drugima postali neprijatelji.

Pregovori su propali.

Kafekuharica dugo je čekala hoće li netko doći po ambasadora. Ili da se nešto drugo dogodi.